

АНАЛІЗ МЕТОДІВ ОЦІНКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

© 2019 СОСНОВСЬКА О. О., ЖИТАР М. О.

УДК 336.64

Сосновська О. О., Житар М. О. Аналіз методів оцінки рівня економічної безпеки підприємств

Метою статті є дослідження основних методичних підходів щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємств. Запропоновано основні методи оцінки рівня економічної безпеки підприємств, які доцільно згрупувати за такими підходами: ресурсно-функціональний підхід, що базується на оцінці економічної безпеки підприємства за її функціональними складовими та для підприємства в цілому; індикаторний підхід, що передбачає оцінку рівня економічної безпеки підприємства на основі використання сукупності показників у різних функціональних галузях і порівняння їх фактичних значень із пороговими значеннями (індикаторами); експертний підхід, що заснований на використанні експертних оцінок рівня економічної безпеки підприємства; матричні підходи, які передбачають використання матриць для оцінки рівня економічної безпеки підприємства, що побудовані на основі чітких і логічних алгоритмів; методи економіко-математичного моделювання, що передбачають використання математичних моделей, які показують вплив окремих показників (факторів) на рівень безпеки підприємства та дозволяють передбачити різні сценарії розвитку підприємства за умови зміни того чи іншого фактора.

Ключові слова: економічна безпека, підприємства, індикаторний підхід, експертний підхід, матричний підхід, економіко-математичне моделювання.

Рис.: 1. Бібл.: 28.

Сосновська Ольга Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та економіки, Київський університет імені Бориса Грінченка (вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, Київ, 04053, Україна)

E-mail: sosnovska.oo@gmail.com

Житар Максим Олегович – кандидат економічних наук, заступник директора Навчально-наукового інституту фінансів, банківської справи Університету державної фіскальної служби України (вул. Університетська, 31, корп. В, Ірпінь, Київська область, 08201, Україна)

E-mail: zhytarmaksym@gmail.com

УДК 336.64

UDC 336.64

Сосновская О. А., Житарь М. О. Анализ методов оценки уровня экономической безопасности предприятий

Целью статьи является исследование основных методических подходов оценки уровня экономической безопасности предприятий. Предложены основные методы оценки уровня экономической безопасности предприятий, которые целесообразно сгруппировать по таким подходам: ресурсно-функциональный подход, базирующийся на оценке экономической безопасности предприятия по ее функциональным составляющим и для предприятия в целом; индикаторный подход, предполагающий оценку уровня экономической безопасности предприятия на основе использования совокупности показателей в различных функциональных областях и сравнения их фактических значений с пороговыми значениями (индикаторами); экспертный подход, основанный на использовании экспертных оценок уровня экономической безопасности предприятия; матричные подходы, предполагающие использование матриц для оценки уровня экономической безопасности предприятия, построенные на основе четких и логических алгоритмов; методы экономико-математического моделирования, предполагающие использование математических моделей и показывающие влияние отдельных показателей (факторов) на уровень безопасности предприятия, позволяют предусмотреть различные сценарии развития предприятия при условии изменения того или иного фактора.

Ключевые слова: экономическая безопасность, предприятия, индикаторный подход, экспертный подход, матричный подход, экономико-математическое моделирование.

Рис.: 1. Библ.: 28.

Сосновская Ольга Александровна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов и экономики, Киевский университет имени Бориса Гринченко (ул. Бульварно-Кудрявская, 18/2, Киев, 04053, Украина)

E-mail: sosnovska.oo@gmail.com

Житарь Максим Олегович – кандидат экономических наук, заместитель директора Учебно-научного института финансов, банковского дела Университета государственной фискальной службы Украины (ул. Университетская, 31, корп. В, Ирпень, Киевская область, 08201, Украина)

E-mail: zhytarmaksym@gmail.com

Sosnovska O. O., Zhytar M. O. Analyzing the Methods of Estimation of the Economic Security of Enterprises

The article is aimed at researching the basic methodological approaches of estimation of the economic security of enterprises. The basic methods of estimation of the level of economic security of the enterprises which are expedient for grouping according to such approaches are suggested: the resource-functional approach based on the estimation of economic security of enterprise by its functional components and for enterprise as a whole; indicator approach, which involves the estimation of the level of economic security of enterprise based on the use of an aggregate of indicators in various functional areas and comparison of their actual values with thresholds (indicators); expert approach based on the use of expert estimations of the level of economic security of enterprise; matrix approaches, involving the use of matrices to estimate the level of economic security of enterprise, built on the basis of clear and logical algorithms; methods of economic-mathematical modelling, implying the use of mathematical models and showing the influence of individual indicators (factors) on the level of security of enterprise, allowing to foresee different scenarios of the enterprise development subject to change of any given factor.

Keywords: economic security, enterprises, indicator approach, expert approach, matrix approach, economic-mathematical modelling.

Fig.: 1. Bibl.: 28.

Sosnovska Olga O. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance and Economics, Borys Grinchenko Kiev University (18/2 Bulvarno-Kudriavska Str., Kyiv, 04053, Ukraine)

E-mail: sosnovska.oo@gmail.com

Zhytar Maksym O. – Candidate of Sciences (Economics), Deputy Director of the Educational and Research Institute of Finance, Banking of the University of State Fiscal Service of Ukraine (Bldg B, 31 Universytetska Str., Irpin, Kyiv region, 08201, Ukraine)

E-mail: zhytarmaksym@gmail.com

Аналіз сучасного стану діяльності підприємств показує, що перед ними гостро стоять питання, які пов'язані з фінансовою, виробничою, технологічною, інвестиційною та інформаційною сферами діяльності, у зв'язку з чим особливої актуальності набувають питання оцінки рівня їх економічної безпеки. Економічна безпека підприємства обумовлена впливом зовнішнього середовища, яке в ринковій економіці ніколи не залишається стабільним або незмінним. Захист підприємств від негативного впливу ряду факторів, до яких доцільно відносити ступінь досконалості законодавчої бази, інвестиційну привабливість регіону та держави, рівень оподаткування, доступ до світових ринків збуту, враховує зміст категорії економічної безпеки підприємств. Безперечно слід погодитись з багатьма вченими, які вважають, що економічна безпека підприємства залежить від економічної безпеки держави, регіону, адже ґрунтується на їхньому фінансовому, сировинному та виробничому потенціалі, перспективах розвитку. Врахування дієвих методів оцінки рівня економічної безпеки підприємств на усіх рівнях дасть можливість забезпечити передбачуваність від будь-яких зовнішніх загроз.

Поняття економічної безпеки підприємства та розгляд чинників впливу на його діяльність розглядають як вітчизняні та і зарубіжні вчені, такі як: О. І. Барановський, І. О. Бланк, О. І. Захаров, П. Я. Пригунов, В. С. Сідак, М. І. Камлик, В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова, О. І. Черняк, С. М. Шкарлет та ін. Визначенню сутності економічної безпеки, побудові механізму її забезпечення та оцінюванню досягнутого підприємством стану безпеки присвячені роботи Г. Козаченко та В. Пономарьова, О. Ляшенко, О. Кравчука та П. Кравчука, О. Кириченка, А. Єпіфанова, В. Франчука.

Серед українських і зарубіжних учених вагомий внесок у формування теоретико-методологічної бази економічної безпеки підприємств та оцінки її рівня зробили Л. І. Абалкін, О. В. Ареф'єва, М. Г. Білопольський, Ф. І. Євдокімов, О. В. Іванов, С. М. Ілляшенко, Г. В. Козаченко, В. М. Колосок, М. О. Кужелев, Т. Г. Логутова, Ю. Г. Лисенко, А. А. Меліхов, В. Г. Міщенко, Є. О. Олейников, І. В. Петров, В. П. Полуянов, Н. Й. Реврчук, В. К. Сенчагов, В. Л. Тамбовцев, В. В. Шликов, В. І. Ярочкін, М. М. Єрмошенко й ін.

Метою статті є синтез основних методичних підходів щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємств.

Аналіз сучасної економічної літератури свідчить про існування чисельних методичних підходів до оцінки рівня економічної безпеки підприємств, що відрізняються за якістю інформаційного забезпечення, алгоритмами проведення та математичною складністю. Отже, це зумовлює потребу та доцільність системної класифікації існуючих підходів та їх узагальнення для подальшого вибору найбільш комплексних і достовірних методик. Адже кожен з існуючих методичних підходів до оцінки рівня економічної безпеки підприємства має певні переваги та недоліки (рис. 1). Так, основні методи оцінки рівня економічної безпеки підприємства можна згрупувати за такими підходами:

- ✦ ресурсно-функціональний підхід [1–5] базується на оцінці економічної безпеки підприємства за її функціональними складовими та для підприємства в цілому. Хронологічно цей підхід з'явився першим, багато у чому повторюючи та копіюючи наявні підходи до квантифікації інших явищ або процесів у діяльності підприємства [6]. Цей підхід є найбільш точним і розповсюдженим, передбачає використання експертних методів при оцінюванні значущості та вагомості складових економічної безпеки підприємства, які не можуть бути уніфіковані для масового використання на підприємствах і залежать від галузевої, організаційно-правової ознаки тощо [7]. Суттєвим дискусійним моментом у використанні цього підходу є визначення функціональних складових економічної безпеки підприємства та вибір показників оцінки з подальшою їх нормалізацією – приведення до єдиного вигляду;
- ✦ індикаторний підхід [8–11] передбачає оцінку рівня економічної безпеки підприємства на основі використання сукупності показників у різних функціональних галузях і порівняння їх фактичних значень із пороговими значеннями (індикаторами). Відхилення фактичних значень показників від індикаторів визначає рівень економічної безпеки підприємства – чим більшим є відхилення, тим нижчим є цей рівень. Цей підхід є достатньо відомим і найпростішим методом оцінки рівня економічної безпеки підприємства, який не потребує багато часу та спеціальних умінь, а також дає змогу швидко відстежувати негативні тенденції у діяльності підприємства. При цьому використання такого підходу дозволяє оперативного та різнобічно оцінити рівень економічної безпеки підприємства за умови досконалої методичної бази та якісної системи індикаторів, які мають бути достатніми для того, щоб завчасно й адекватно сигналізувати про виникнення і розвиток дестабілізуючих тенденцій, одночасно не обтяжуючи систему економічної безпеки, яка створена для оперативного реагування на можливі загрози [12]. Також доволі складним є питання нормативних значень показників, які не завжди враховують зміни у зовнішньому середовищі підприємства та саму специфіку його діяльності. Як результат, якість оцінювання економічної безпеки підприємства є сумнівною через значний суб'єктивізм визначення індикаторів та їх порогових значень, які є динамічними в умовах невизначеного бізнес-середовища;
- ✦ експертний підхід заснований на використанні експертних оцінок рівня економічної безпеки підприємства, які можна систематизувати у такі види: перший вид – методики, за якими оцінювання економічної безпеки здійснюється виключно за експертними оцінками [9; 10; 13–16], другий вид – експертні методи використо-

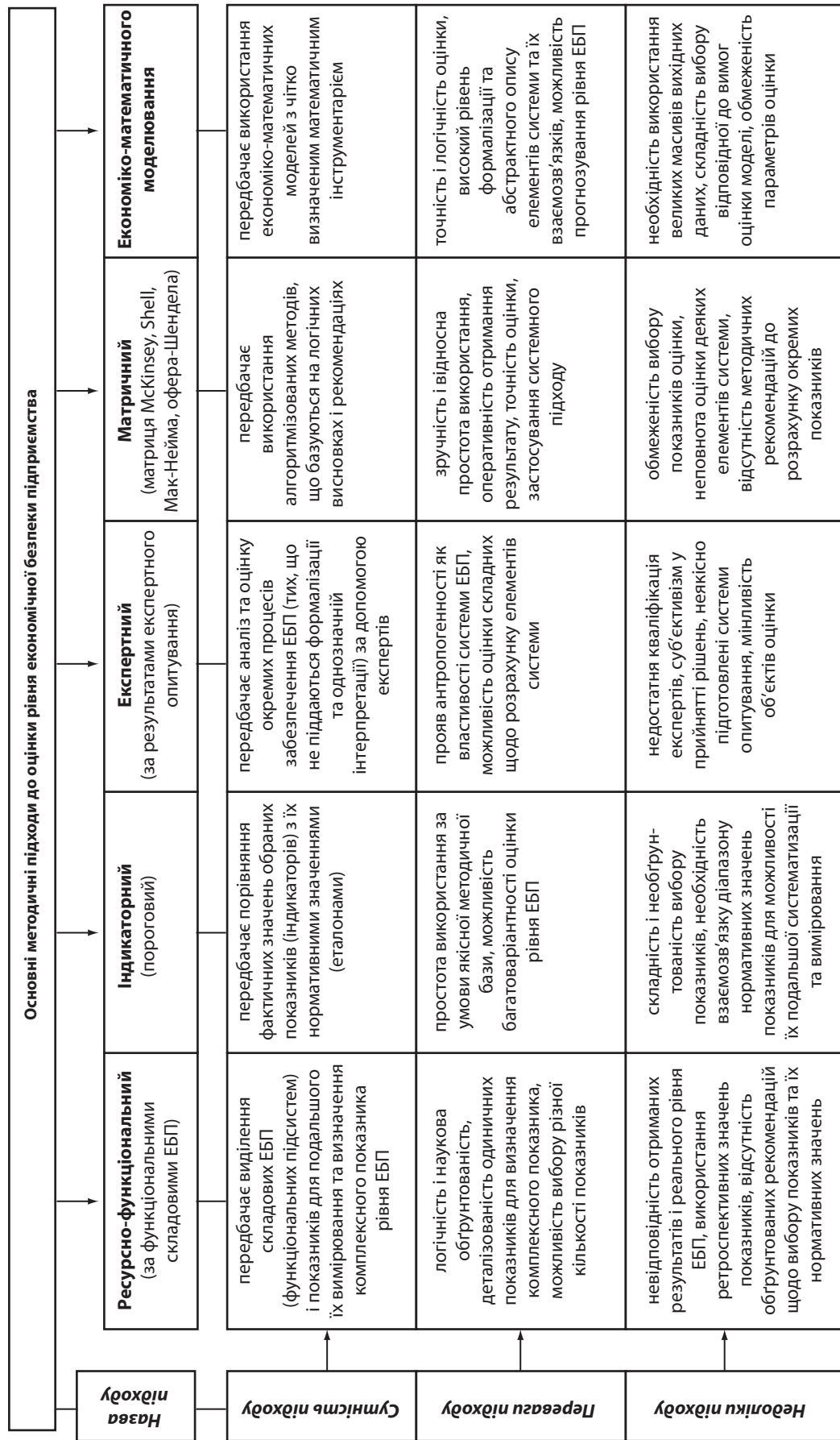

Рис. 1. Синтез основних методичних підходів до оцінки рівня економічної безпеки підприємств

вуються лише для оцінки окремих складових економічної безпеки підприємства, а загальний процес оцінювання здійснюється переважно за формалізованими розрахунками [3; 17; 18]. Методики першого виду, маючи дуже високий рівень суб'єктивізму, не можуть буди підґрунтям для ефективного управління підприємством, тобто оцінка економічної безпеки за такою методикою не дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення. Другий вид методик – більш чіткий та об'єктивний, але існує проблема відокремлення складових економічної безпеки підприємства та формування системи показників за кожною складовою. Отже, існує громіздкість, неоднозначність і суперечливість розрахунків; відсутність всебічного, комплексного й об'єктивного результату, який би слугував інструментом ефективного управління підприємством [7]. Слід зазначити, що методи експертного оцінювання в економічній безпекології не знайшли широкого застосування внаслідок відсутності достатньої кількості експертів з економічної безпеки підприємства, їх недостатньої кваліфікації та суб'єктивізму;

- ✦ матричні підходи [16; 19–21] передбачають використання матриць для оцінки рівня економічної безпеки підприємства, що побудовані на основі чітких і логічних алгоритмів. Методи матричного підходу вважаються простими у використанні, дозволяють достатньо точно й оперативно оцінити рівень економічної безпеки підприємства без великих витрат. Перевагою цих методів є їх найбільша системність порівняно з іншими, що дозволяє упорядкувати як складові елементи системи, так і взаємозв'язки між ними. Використання відповідних матриць дозволяє оцінити різні аспекти економічної безпеки підприємства у статичній та динамічній. Проте, як зазначено у роботі [22], матричний підхід в естиметології економічної безпекології не отримав широкого застосування внаслідок складності підготовки вихідної інформації, зокрема якісного опису співвідношення змінних, що мають використовуватися для оцінок економічної безпеки підприємства, а також у традиційній недовірі до якісних оцінок, які дуже часто страждають суб'єктивністю;
- ✦ методи економіко-математичного моделювання [23–25] передбачають використання математичних моделей, що показують вплив окремих показників (факторів) на рівень безпеки підприємства та дозволяють передбачити різні сценарії розвитку підприємства за умови зміни того чи іншого фактора. Доцільність використання цього підходу зумовлена можливістю виявити основні (прямі) та лінійні (нелінійні) взаємозв'язки між різними факторами, які визначають напрями та можливості підвищення економічної безпеки підприємства. Характе-

ризується цей підхід отриманням чітких і достовірних результатів на теоретичному рівні дослідження, але водночас складними математичними розрахунками, важкістю інтерпретації та застосування отриманих результатів у практичному використанні. Також недоліком методів економіко-математичного моделювання для оцінки економічної безпеки підприємства є те, що прогнозування зазначених процесів здійснюється на основі ретроспективного аналізу та лінійної проекції рядів динаміки окремих факторів.

Таким чином, аналіз наявних методичних підходів до оцінки рівня економічної безпеки підприємства дозволяє констатувати, що майже кожен з них базується на виборі сукупності показників діяльності підприємства, склад яких є неоднозначним і недостатньо обґрунтованим для конкретних методик [26–28]. Крім того, в наведених методиках розрахунку показників використовуються критичні чи порогові значення, в межах величини відхилення яких необхідною умовою є градація рівнів економічної безпеки підприємства для її якісного оцінювання. Також проблемним аспектом є наявність необхідного інформаційного забезпечення, оскільки для розрахунку більшості економічних і фінансових показників дані можна отримати з бухгалтерської або фінансової звітності, але залишається група показників (це стосується, наприклад, ресурсно-функціонального підходу), для обчислення яких потрібна додаткова інформація. Часто опрацьована інформація має суперечливий характер або дублюється, оскільки базується на використанні різних джерел [17].

ВИСНОВКИ

У роботі було досліджено та запропоновано основні методи оцінки рівня економічної безпеки підприємств, які доцільно згрупувати за такими підходами: ресурсно-функціональний підхід, що базується на оцінці економічної безпеки підприємства за її функціональними складовими та для підприємства в цілому; індикаторний підхід, що передбачає оцінку рівня економічної безпеки підприємства на основі використання сукупності показників у різних функціональних галузях і порівняння їх фактичних значень з пороговими значеннями (індикаторами); експертний підхід, заснований на використанні експертних оцінок рівня економічної безпеки підприємства; матричні підходи, які передбачають використання матриць для оцінки рівня економічної безпеки підприємства, що побудовані на основі чітких і логічних алгоритмів; методи економіко-математичного моделювання, що передбачають використання математичних моделей, що показують вплив окремих показників (факторів) на рівень безпеки підприємства та дозволяють передбачити різні сценарії розвитку підприємства за умови зміни того чи іншого фактора. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Основы экономической безопасности. Государство, регион, предприятие, личность / под ред. Е. А. Олейникова. М.: Интел-синтез, 1997. 288 с.

2. Халина В. Ю. Методичний підхід щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства. *Економічна безпека і підприємництво*. 2014. № 1. С. 173–181.

3. Дем'яненко Г. Є. Економічна безпека торговельного підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.05. Донецьк, 2003. 18 с.

4. Козаченко Г. В., Пономарьова В. П., Лященко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення : монографія. Київ : Лібра, 2003. 280 с.

5. Мацеха Д. С. Функціональні складові економічної безпеки та показники їхньої оцінки для підприємств легкої промисловості. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2013. Вип. 1 (48). С. 128–133.

6. Козаченко Г. В., Погорєлов Ю. С. Оцінювання економічної безпеки підприємств: аналіз основних підходів // Менеджмент безпеки держави, регіону, підприємства: проблеми і виклики сьогодення : монографія / за заг. ред. З. Б. Живко, І. Г. Бабець. Львів : Ліга-Прес, 2015. С. 238–251.

7. Фролова Л. В., Рожено О. В. Методичні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 3 (177). С. 199–209.

8. Васильців Т. Г., Микитюк Р. М. Удосконалення методики оцінювання економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. Вип. 22.14. С. 181–188.

9. Гусев В. С. Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов. СПб. : Питер, 2002. 180 с.

10. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення : монографія. Київ : НІСД, 1997. 144 с.

11. Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б. Планування економічної безпеки підприємств : монографія. Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2004. 170 с.

12. Гутман Г. В., Ладыгин Ю. Н., Прилепский А. И. Экономическая безопасность государства и личности. Владимир : ВГПУ, 1999. 322 с.

13. Грунин О. А., Грунин С. О. Экономическая безопасность организации. СПб. : Питер, 2002. 180 с.

14. Клейнер Г. Б., Тамбовцев В. Л., Качалов Р. М. Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность. М. : Экономика, 1997. 226 с.

15. Третьякова Н. С. Разработка системы управления экономической безопасностью предприятий : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05. СПб., 2003. 206 с.

16. Козаченко Г. В., Пономарьова В. П., Лященко О. М. Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення : монографія. Київ : Лібра, 2003. 280 с.

17. Марущак С. М. Методика оцінки рівня економічної безпеки підприємства на основі теорії нечітких множин. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 5, Т. 1. С. 16–21.

18. Моделирование экономической безопасности: держава, регион, предприятие : монографія / за ред. В. М. Гейця. Харків : ВД «ІН-ЖЕК», 2006. 240 с.

19. Бачевський Б. Є., Заблудська І. В., Решетняк О. О. Потенціал і розвиток підприємства : [навч. посіб.]. Київ : ЦУЛ, 2009. 400 с.

20. Грант Р. Современный стратегический анализ. СПб. : Питер, 2008. 560 с.

21. Лазоренко Л. В. Матричні методи стратегічного планування діяльності підприємств зв'язку. *Економіка і суспільство*. 2017. № 8. С. 282–285.

22. Козаченко Г. В. Естиметологічний аспект в економічній безпекології. *Проблеми економіки*. 2016. № 1. С. 167–173.

23. Варталян В. М., Скачков О. М., Ревенко Д. С. Моделирование экономической безопасности предприятия в условиях неопределенности исходных данных. *Вісник НТУ «ХПИ». Серія : Нові рішення в сучасних технологіях*. 2013. № 56 (1029). С. 147–154.

24. Медведева І. Б., Погосова М. Ю. Діагностування безпеки промислового підприємства у трирівневій системі фінансових відносин : монографія. Харків : Вид-во ХНЕУ, 2011. 264 с.

25. Григорук П. М., Хрущ Н. А. Методологічні засади моделювання системи забезпечення фінансово-економічної безпеки в умовах невизначеності та багатомірності ринкового середовища. *Науковий вісник Мукачівського національного університету*. 2017. Вип. 1 (7). С. 198–204.

26. Zhytar M., Sosnovska O. Financial architecture as the base of the financial safety of the enterprise. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4. P. 334–340.

27. Сосновська О. О., Житар М. О. Економічна безпека підприємства: сутність та ознаки забезпечення. *Облік і фінанси*. 2018. № 3 (81). С. 124–132.

28. Кужелєв М. О. Фінансова безпека як елемент економічної безпеки: зарубіжний і національний виміри // Фінансова безпека в системі забезпечення національних економічних інтересів: проблеми і перспективи : матеріали IV Міжнор. наук.-практ. конф. (26–28 трав. 2016 р.). Полтава : ПолтНТУ, 2016. С. 196–199.

REFERENCES

Arefieva, O. V., and Kuzenko, T. B. *Planuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv* [Planning of economic security of enterprises]. Kyiv: Vyd-vo Yevrop. un-tu, 2004.

Bachevskiy, B. Ye., Zablodska, I. V., and Reshetniak, O. O. *Potentsial i rozvytok pidpriemstva* [Potential and development of the enterprise]. Kyiv: TsUL, 2009.

Demianenko, H. Ye. "Ekonomichna bezpeka torhivelnogo pidpriemstva" [Economic security of a trading company]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.07.05*, 2003.

Frolova, L. V., and Rozhenko, O. V. "Metodychni pidkhody do otsiniuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Methodological approaches to assessing the economic security of an enterprise]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 3 (177) (2016): 199-209.

Grant, R. *Sovremenny strategicheskii analiz* [Modern strategic analysis]. St. Petersburg: Piter, 2008.

Grunin, O. A., and Grunin, S. O. *Ekonomicheskaya bezopasnost organizatsii* [Economic security organization]. St. Petersburg: Piter, 2002.

Gusev, V. S. *Ekonomika i organizatsiya bezopasnosti khozyaystvuyushchikh subektov* [Economy and security organization of economic entities]. St. Petersburg: Piter, 2002.

Gutman, G. V., Ladygin, Yu. N., and Prilepskiy, A. I. *Ekonomicheskaya bezopasnost gosudarstva i lichnosti* [The economic security of the state and the individual]. Vladimir: VGPU, 1999.

Hryhoruk, P. M., and Khrushch, N. A. "Metodolohichni zasady modeliuvannia systemy zabezpechennia finansovo-ekonomichnoi bezpeky v umovakh nevyznachenosti ta bahatomirnosti rynkovoho seredovyscha" [Methodological principles of modeling the system of providing financial and economic security in conditions of uncertainty and multidimensionality of the market environment]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho natsionalnogo universytetu*, no. 1 (7) (2017): 198-204.

Khalyna, V. Yu. "Metodychnyi pidkhid shchodo otsinky rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Methodical approach to assessing the level of economic security of the enterprise]. *Ekonomichna bezpeka i pidpriemnytstvo*, no. 1 (2014): 173-181.

- Kleyner, G. B., Tambovtsev, V. L., and Kachalov, R. M. *Predpriyatiye v nestabilnoy ekonomicheskoy srede: riski, strategii, bezopasnost* [Enterprise in an unstable economic environment: risks, strategies, security]. Moscow: Ekonomika, 1997.
- Kozachenko, H. V. "Estymetologichnyi aspekt v ekonomichnii bezpekolohii" [Estimetological aspect in economic safetyology]. *Problemy ekonomiky*, no. 1 (2016): 167-173.
- Kozachenko, H. V., and Pohorielov, Yu. S. "Otsiniuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv: analiz osnovnykh pidkhodiv" [Estimation of economic safety of enterprises: analysis of basic approaches]. In *Menedzhment bezpeky derzhavy, rehionu, pidpriemstva: problemy i vyklyky syohodennia*, 238-251. Lviv: Liha-Pres, 2015.
- Kozachenko, H. V., Ponomaryova, V. P., and Liashenko, O. M. *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizmy zabezpechennia* [Economic security of an enterprise: the essence and mechanisms of provision]. Kyiv: Libra, 2003.
- Kozachenko, H. V., Ponomaryova, V. P., and Liashenko, O. M. *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta mekhanizmy zabezpechennia* [Economic security of an enterprise: the essence and mechanisms of provision]. Kyiv: Libra, 2003.
- Kuzheliev, M. O. "Finansova bezpeka yak element ekonomichnoi bezpeky: zarubizhnyi i natsionalnyi vymiry" [Financial security as an element of economic security: foreign and national dimensions]. *Finansova bezpeka v systemi zabezpechennia natsionalnykh ekonomichnykh interesiv: problemy i perspektyvy*. Poltava: PoltNTU, 2016. 196-199.
- Lazorenko, L. V. "Matrychni metody stratehichnogo planuvannia diialnosti pidpriemstv zviazku" [Matrix methods of strategic planning of communication enterprises]. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 8 (2017): 282-285.
- Marushchak, S. M. "Metodyka otsinky rivnia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva na osnovi teorii nechitkykh mnozhyn" [Methodology for assessing the level of economic security of an enterprise based on the theory of fuzzy sets]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 1, no. 5 (2011): 16-21.
- Matsekha, D. S. "Funktsionalni skladovi ekonomichnoi bezpeky ta pokaznyky ikhnoyi otsinky dlia pidpriemstv lehkoi promyslovosti" [Functional components of economic security and indicators of their assessment for light industry enterprises]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, no. 1 (48) (2013): 128-133.
- Medvedieva, I. B., and Pohosova, M. Yu. *Diahnostuvannia bezpeky promysloвого pidpriemstva u tryrivnevii systemi finansovykh vidnosyn* [Diagnosing the safety of an industrial enterprise in a three-tier system of financial relations]. Kharkiv: Vyd-vo KhNEU, 2011.
- Modeliuvannia ekonomichnoi bezpeky: derzhava, rehion, pidpriemstvo* [Modeling economic security: state, region, enterprise]. Kharkiv: VD «INZhEK», 2006.
- Osnovy ekonomicheskoy bezopasnosti. Gosudarstvo, region, predpriyatiye, lichnost* [Basics of economic security. State, region, enterprise, person]. Moscow: Intel-sintez, 1997.
- Shlemko, V. T., and Binko, I. F. *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamy zabezpechennia* [Economic security of Ukraine: the essence and directions of providing]. Kyiv: NISD, 1997.
- Sosnovska, O. O., and Zhytar, M. O. "Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta oznaky zabezpechennia" [Economic security of an enterprise: the essence and features of provision]. *Oblik i finansy*, no. 3 (81) (2018): 124-132.
- Tretyakova, N. S. "Razrabotka systemy upravleniya ekonomicheskoy bezopasnostyu predpriyatiy" [Development of a management system for the economic security of enterprises]: *dis. ... kand. ekon. nauk : 08.00.05*, 2003.
- Vartanyan, V. M., Skachkov, O. M., and Revenko, D. S. "Modelirovaniye ekonomicheskoy bezopasnosti predpriyatiya v usloviyakh neopredelennosti iskhodnykh dannykh" [Modeling the economic security of an enterprise in the face of uncertainty in the source data]. *Visnyk NTU «KhPI». Seriya : Novi rishennia v suchasnykh tekhnolohiiakh*, no. 56 (1029) (2013): 147-154.
- Vasylytsiv, T. H., and Mykytiuk, R. M. "Udoskonalennia metody otsiniuvannia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Improving the methodology of assessing the economic security of the enterprise]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 22.14 (2012): 181-188.
- Zhytar, M., and Sosnovska, O. "Financial architecture as the base of the financial safety of the enterprise". *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 4 (2018): 334-340.